

SŁOWO WPROWADZAJĄCE

Monografia poświęcona jest doniosłej roli prawa administracyjnego, jaką powinno ono odgrywać, wspierając i chroniąc jednostki oraz budowane przez ludzi społeczności. To one decydują o bycie i organizacji kreowanych przez nich i – z założenia – działających dla ich pożytku wspólnot. Nadrzędną racją powstania i kształtowania państwa, istnienia jego organów oraz stanowionego w nim prawa jest służba społeczeństwu. Jej wypełnienie wymaga prawa stwarzającego udogodnienia i pomagającego, a nie mnożącego uciążliwości w codziennym życiu – prawa dbającego o bezpieczeństwo, ład społeczny i godne warunki egzystencji człowieka z poszanowaniem jego godności, autonomii i rozwoju. Nawiazując do poglądów Arystotelesa, państwo powstaje „do umożliwienia życia, a istnieje, aby życie było dobre”¹. Prawo, w tym prawo administracyjne, zakotwiczone w ugruntowanym systemie wartości, które samo powinno być wartością, ma wdrażać i wspomagać leżące u jego podstaw, cenione społecznie, zróżnicowane wartości². Ma ono stać na ich straży i przeciwdziałać ich niweczeniu.

Istotna rola prawa administracyjnego wkomponowanego w system demokratycznego państwa prawnego zdeterminowana jest jego specyfiką, której wyrazem są wartości będące racją jego stanowienia. Rozległe spektrum tego prawa sprawia, że wnika ono żywotnie bodaj we wszystkie sfery życia jednostek i zbiorowości ludzkich, wpływając znacząco na

¹ Arystoteles, *Polityka*, przełożył, słowem wstępnym i komentarzem opatrzył L. Piotrowicz, Warszawa 2004, s. 27.

² Szerzej *Wartości w prawie administracyjnym*, red. J. Zimmermann, Warszawa 2015.

jego bieg. Z prawem tym człowiek styka się nieuchronnie i najczęściej³. Swoistość tego prawa wyraża się też w publicznoprawnym charakterze jego przepisów i kształtowaniu na ich podstawie wzajemnych relacji pomiędzy podmiotami administrowanymi i organami administracji publicznej, których jednym z podstawowych atrybutów jest władztwo administracyjne⁴, połączone często z uprawnieniami dyskrejonalnymi⁵. To m.in. powoduje, że zwłaszcza problem pozycji prawnej jednostki wobec władzy publicznej uznawany jest za węzłowy w procesie stonowienia i stosowania prawa administracyjnego⁶. Trafnie podkreśla się w doktrynie, że prawo to „jest szczególną dziedziną prawa kształtującą delikatne i podatne na napięcia relacje pomiędzy państwem a jednostką, co przekłada się również na jego cele i funkcje”⁷.

Prawo administracyjne nie istnieje dla samego siebie, nie jest to też „prawo administracji” ani „prawo dla administracji”. Jego regulacje nie funkcjonują w próżni. Poddane różnorodnym determinantom, uwikłane w splót rozmaitych okoliczności są one osadzone w danym miejscu i czasie, w określonych realiach i uwarunkowaniach. Prawo to jest klu-

³ Tak też F. Longchamps de Brier, *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, red. J. Boć, K. Nowacki, Wrocław 2001, s. 1.

⁴ Szerzej np. L. Bielecki, *Władztwo administracyjne jako istotna cecha definicyjna administracji publicznej* [w:] *O prawie administracyjnym i administracji. Refleksje. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Małgorzacie Stahl*, red. B. Jaworska-Dębska, Z. Duniowska, M. Kasiński, E. Olejniczak-Szałowska, R. Michalska-Badziak, P. Korzeniowski, Łódź 2017, s. 27–35.

⁵ Szerzej A. Błaś, *Jednostka wobec dyskrejonalnych uprawnień administracji publicznej* [w:] *Jednostka wobec działań administracji publicznej. Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Olszanica 21–23 maja 2001 r.*, red. E. Ura, Rzeszów 2001, s. 23–32.

⁶ Tak też J. Dobkowski prezentujący pozycję prawną jednostki w relacjach z administracją publiczną – *Kategorie i pojęcia nauki prawa administracyjnego opisujące pozycję prawną jednostki wobec władzy publicznej* [w:] *Jednostka wobec działań administracji publicznej*, red. E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny, Rzeszów 2016, s. 31–50.

⁷ A. Puczek, *Subiektywizm organu administracji publicznej w stosowaniu prawa administracyjnego* [w:] *Fenomen prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa Profesora Jana Zimmermanna*, red. W. Jakimowicz, M. Krawczyk, I. Niżnik-Dobosz, Warszawa 2019, s. 728. Na potrzebę zapewnienia jednostce określonej pozycji wobec władzy publicznej wskazują: J. Jagielski, P. Gołaszewski, *O problemach z prawem administracyjnym oraz niektórych węzłowych zagadnieniach tego prawa (kilka refleksji z teraźniejszej i przyszłej perspektywy)* [w:] *Prawo administracyjne dziś i jutro*, red. J. Jagielski, M. Wierzbowski, Warszawa 2018, s. 30.

czowym regulatorem i stymulatorem porządku publicznego – nastawione na dbałość o dobro wspólne i interes publiczny, przy odrzuceniu arbitralnie narzucanego im priorytetu, ma ono także wspierać, umacniać i aktywizować jednostki oraz spajać społeczności ludzkie, ugruntowując ich solidarność. Na szczególne znaczenie dobra wspólnego dla prawa administracyjnego zwraca uwagę Z. Cieślak, przyjmując, że wręcz racją obowiązywania tego prawa jest „bezpośrednia realizacja przez podmioty administrujące wartości wyróżnionych ze względu na dobro wspólne”⁸. Dbałość o dobro wspólne musi odbywać się jednak przy uwzględnianiu i poszanowaniu uzasadnionych prawnie interesów oraz dobra rozmaitych grup społecznych i poszczególnych jednostek, w tym człowieka. Według J. Bocia: „Dobro wspólne realizuje się przez ochronę interesu publicznego. Ale interes publiczny nie jest celem ostatecznym, a jedynie etapem realizacji interesu indywidualnego. Bo sensem istnienia dobra wspólnego jest człowiek, każdy człowiek”⁹. Nie ma dobra wspólnego ani interesu publicznego bez dobra człowieka i interesu prywatnego, co oczywiście nie oznacza, że w każdym przypadku są one zbieżne. Rozdzźwięk i antagonizmy występujące między tymi dobrami lub interesami oraz rodzące się na tym tle konflikty i spory są często nie do uniknięcia. Jedną z istotnych funkcji prawa administracyjnego, określanego nie bez przyczyny „prawem wyważania”¹⁰, jest zapobieganie ich powstaniu, a jeśli zaistnieją – ich łagodzenie i w miarę możliwości eliminowanie.

Można przyjąć, że jednym z pierwszoplanowych celów prawa administracyjnego i organów je stosujących, przy respektowaniu m.in. zasady pomocniczości¹¹, jest służenie zasługującego na ochronę prawną dobru człowieka, z poszanowaniem jego przyrodzonej i osobistej godności,

⁸ Z. Cieślak, *Określenie prawa administracyjnego* [w:] *Prawo administracyjne*, red. Z. Niewiadomski, Warszawa 2011, s. 55. Zob. też B. Majchrzak, *Problem delimitacji regulacji administracyjnoprawnej w systemie prawa w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2015, s. 183–195.

⁹ J. Boć, *Z refleksji nad dobrem wspólnym* [w:] *Nowe problemy badawcze w teorii prawa administracyjnego*, red. J. Boć, A. Chajbowicz, Wrocław 2009, s. 154.

¹⁰ Tak np. J. Zimmermann, *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa 2013, s. 222 i n.

¹¹ Szerzej o znaczeniu tej zasady dla sytuacji administracyjnoprawnej jednostki pisał T. Bąkowski, *Administracyjnoprawna sytuacja jednostki w świetle zasady pomocniczości*, Warszawa 2007.

praw i wolności. Jak zauważa I. Lipowicz, zasada pomocniczości, której początki znaleźć można w nauce społecznej Kościoła katolickiego, została sformułowana „w 1931 r. (choć swoimi korzeniami sięga nauk Leona XIII). Pius XI w *Quadragesimo anno* stwierdza w słynnym cytacie «co jednostka z własnej inicjatywy i własnymi siłami może zdziałać, tego jej nie wolno wydzierać na rzecz społeczeństwa; podobnie niesprawiedliwością, szkodą społeczną i zakłóceniem ustroju jest zabieranie mniejszym i niższym społecznościom większym i wyższym». Pojawia się tu pojęcie pomocniczości, ponieważ stwierdzono, że każda władza społeczna «ze swego celu i ze swej natury ma charakter pomocniczy: winna pomagać członkom organizmu społecznego, a nie niszczyć ich, lub wchłaniać»¹².

Takie podejście współgra z istotą obywatelskiego państwa prawnego, za podstawę którego uznaje się prawa jednostki. Zdaniem Z. Leońskiego ochrona tych praw „stanowi centralny problem prawa administracyjnego”¹³. To jednostka, a nie państwo i jego zadania, stanowić powinna, według ww. autora, centralny punkt zainteresowania regulacji prawnoadministracyjnych¹⁴. Podobny pogląd wyraża J. Zimmermann, twierdząc, że: „Prawo administracyjne ma służyć dobru człowieka, co można uznać za jego podstawową, w istocie jedyną powinność i sens jego istnienia. Wszystko inne – struktury organizacyjne, związki między tymi strukturami, kompetencje, formy działania, wszelka reglamentacja itd. służą temu jednemu celowi. Nigdy prawo administracyjne nie powinno być stanowione dla samego siebie ani dla administracji, która ma za zadanie służyć człowiekowi lub wspólnotom ludzkim”¹⁵. Taką rolę może spełnić tylko takie prawo, które zakorzenione w fundamentalnych wartościach pozwala na faktyczne przyczynianie się do rozwiązywania właściwie zidentyfikowanych problemów i zaspokajania potrzeb społecznych (jednostkowych i zbiorowych). Ma ono pomagać, a nie przeszkadzać w życiu społecznym, ma zapewniać szeroko poj-

¹² I. Lipowicz, *Samorząd terytorialny XXI wieku*, Warszawa 2019, s. 134–135.

¹³ Z. Leoński, *Zmiany materialnego prawa administracyjnego w III RP a ochrona praw jednostki [w:] Rola materialnego prawa administracyjnego a ochrona praw jednostki*, red. Z. Leoński, Poznań 1998, s. 9.

¹⁴ Z. Leoński, *Materialne prawo administracyjne*, Warszawa 1997, s. 2.

¹⁵ J. Zimmermann, *Aksjomaty prawa...*, s. 77.

mowane, wielorodzajowe bezpieczeństwo (prawo do bezpieczeństwa jest jednym z podstawowych praw człowieka¹⁶) oraz przyczyniać się do osiągania oraz pomnażania dobrostanu i pomyślności jednostek i wspólnot. Unormowania administracyjnoprawne mają wprowadzać w życie wszystkie relewantne dla nich wartości, w tym zasady konstytucyjne, mają stwarzać bezpieczeństwo prawne, mają być wolne od zaniechań prawodawców, przekłamań, luk i innych mankamentów, mają zawierać regulacje rzeczywiście przydatne, faktycznie niezbędne, pozbawione nadmiernej dolegliwości i represyjności¹⁷. Musi to być prawo postrzegane jako prawo sprawiedliwe, korespondujące ze stale obecnym w życiu społecznym pojęciem „sprawiedliwość”, które zdaniem M. Stahl jest „nierozzerwalnie związane z człowiekiem i jego godnością, ściśle wiążące się z prawem, dotykające wręcz jego istoty”¹⁸. Służba jednostce i tworzonemu przez ludzi wspólnotom wymaga prawa zachowującego niezbędne granice jego ingerencji¹⁹, stwarzającego dobre podstawy administrowania pozwalającego na określenie administracji publicznej mianem „dobra administracja”. Trudno o dobrą administrację bez dobrego prawa, choć oczywiście nawet najlepsze prawo nie zapewni dobrego administrowania²⁰.

¹⁶ Szerzej S. Pieprzny, *Wybrane problemy ochrony bezpieczeństwa jednostki we współczesnym prawie administracyjnym* [w:] *Prawo administracyjne wobec współczesnych wyzwań. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Markowi Wierzbowskiemu*, red. J. Jagielski, D. Kijowski, M. Grzywacz, Warszawa 2018, s. 75–85.

¹⁷ Kwestia bezwzględnego obowiązywania norm prawa administracyjnego w połączeniu z nadmiernym rygoryzmem prawa jest przedmiotem opracowania J. Lemańskiej, *O potrzebie wprowadzania instrumentów prawnych łagodzących rygoryzm prawny bezwzględnie obowiązujących norm prawa administracyjnego* [w:] *Prawo administracyjne...*, red. J. Jagielski, M. Wierzbowski, s. 75–83.

¹⁸ M. Stahl, *Sprawiedliwość i zaufanie do władz publicznych w prawie administracyjnym – zagadnienia wprowadzające* [w:] *Sprawiedliwość i zaufanie do władz publicznych w prawie administracyjnym*, red. M. Stahl, M. Kasiński, K. Włażlak, Warszawa 2015, s. 19.

¹⁹ O granicach ingerencji w sferę praw człowieka pisał K. Wojtyczek, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999.

²⁰ Szerzej E. Bojanowski, *Uwarunkowania dobrej administracji publicznej (kilka refleksji)* [w:] *Prawo administracyjne...*, red. J. Jagielski, D. Kijowski, M. Grzywacz, s. 159–162.

Miarą prawodawców jest jakość tworzonego przez nich prawa, wymagająca racjonalności, przyzwoitości, kierowania się niezbędną wiedzą, zdrowym rozsądkiem i dysponowania umiejętnościami niezbędnymi do sprostania zasadom techniki prawodawczej. Trafnie ujmuje oczekiwania społeczne wobec prawa I. Lipowicz, twierdząc: „Chcemy być rządzani dobrym prawem wywodzącym się z przyjętych powszechnie wartości, obcować z władzą obliczalną w swoich działaniach, której reakcje i decyzje można z dużym prawdopodobieństwem przewidywać. Ma to realizować administracja. Racjonalny ustawodawca generuje pewność prawa, wprowadza w życie społeczny porządek; nieprzypadkowo mówimy o porządku prawnym. Ludzkie cele i sposoby pojmowania wartości mogą się od siebie znacznie różnić, muszą więc istnieć pewne mierniki racjonalności. Są nimi konstytucja i ustawy, a konkretyzację celów ustawowych zapewniają dodatkowo polityki publiczne w formie uchwalanych, legitymowanych politycznie wieloletnich programów”²¹. Tylko dobre prawo pozwalające na realizowanie przypisanych mu zróżnicowanych (w swym zasięgu, randze i charakterze) funkcji (m.in. regulowanie zachowań ludzkich i relacji społecznych, rozwiązywanie rozdzźwięków i antagonizmów, organizowanie porządku społecznego²²), prawo „prawdziwe”, a nie pozorne sprzyja jego skuteczności i efektywności. Tylko takie buduje jego autorytet oraz wzbudza i pogłębia zaufanie do państwa i stanowionego przez nie prawa. Warto tu przywołać wyrok Trybunału Konstytucyjnego, w którym stwierdzono, że „w systemie wartości składających się na pojęcie demokratycznego państwa prawnego, zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa zajmuje nadrzędne miejsce. Demokratyczne państwo prawne, przyznając obywatelom uprawnienia, nie może prowadzić z nimi «gry», polegającej na tworzeniu uprawnień pozornych czy niemożliwych do realizacji ze względów prawnych czy faktycznych albo ze względu na niejasne określenie warunków korzystania z uprawnień”²³. Dobre prawo to prawo przewidujące adekwatne środki do realizacji wytyczonych tym

²¹ I. Lipowicz, *Samorząd...*, s. 310–311.

²² Szerzej I. Bogucka, *Uwagi o pojmowaniu funkcji prawa [w:] Rozważania o państwie i prawie. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Nowackiemu*, Katowice 1993, s. 29–38; Zob. też np. T. Bekrycht, J. Leszczyński, P. Łabieniec, *Podstawy doktryny prawnej*, Warszawa 2021, s. 57–70.

²³ Wyrok TK z 18.12.2002 r., K 43/01, LEX nr 57105.

prawem, aprobowanych społecznie celów. Jego legitymizacja nie może opierać się na argumentach siły, a na sile argumentów potwierdzających sens i potrzebę jego obowiązywania. Prawo bezwzględnie obowiązujące, wymagające posłuchu i obwarowane przymusem musi motywować, przekonywać i skłaniać do posłuszeństwa.

Stworzenie takiego prawa niestety nie jest łatwym zadaniem. Świadczy o tym powszechnie krytykowany, urągający wyprowadzanej z zasady demokratycznego państwa prawnego (tzw. zasady zasad) zasadzie przyzwoitej legislacji stan obowiązującego prawa, dotkniętego inflacją i dysfunkcjonalnością²⁴, nadmiernie rozbudowanego, pełnego nieścisłości, nierzadko odbiegającego od motywów jego stworzenia, pełnego pominięć i innych błędów mniej czy bardziej zawinionych przez tworzących prawo – błędów, za które niestety płacą głównie ci, którzy objęci są jego oddziaływaniem. Nie bez przyczyny L.L. Fuller twierdzi, że: „Nieożywiona natura nie popełnia błędów; prawodawcy tak. Meteor lub cząsteczka nie mogą nie trafić w swój cel; akt prawny może. Istnieją liczne drogi, na których prawo może tracić wartość wobec swoich własnych celów: może ono zawieść w swojej podstawowej strukturze, w szczegółach swoich słownych sformułowań, w swojej koncepcji sytuacji faktycznej, w kierunku której było ono skierowane i pod wieloma innymi względami”²⁵. Rolą m.in. przedstawicieli doktryny prawa jest przyczynianie się do przeciwdziałania popełnianiu takich błędów, a w przypadku ich wystąpienia podejmowanie działań zmierzających do ich naprawienia. Temu też celowi służyć ma niniejsza monografia. W zawartych w niej opracowaniach ukazano różne oblicza prawa administracyjnego, w większości potwierdzające, że służy ono dobrze jednostce lub wspólnotom. Nie pominięto także tych regulacji, które niestety są tego zaprzeczeniem.

²⁴ Szerzej o zróżnicowanych niedoskonałościach, dysfunkcyjności i inflacji prawa administracyjnego pisze M. Zdyb, *Dylematy ładu prawnego w kontekście inflacji i niektórych innych niedoskonałościach prawa administracyjnego* [w:] *Prawo administracyjne dziś i jutro*, red. J. Jagielski, M. Wierzbowski, Warszawa 2018, s. 39–50. Zob. też *Kryzys prawa administracyjnego?*, red. D.R. Kijowski, P.J. Suwaj, t. II, *Inflacja prawa administracyjnego*, red. P.J. Suwaj, Warszawa 2012.

²⁵ L.L. Fuller, *Anatomia prawa*, Lublin 1993, s. 169.

Rozważania zawarte w pierwszej części publikacji koncentrują się na kwestiach bliskich wszystkim regulacjom administracyjnoprawnym – zarówno tym formalnym (o charakterze ustrojowym i proceduralnym), jak i tym, które uznawane są za jądro/istotę/meritum czy też fundament systemu prawa administracyjnego, czyli administracyjnemu prawu materialnemu. Poruszona została tu m.in. kwestia służebności prawa administracyjnego, zagadnienie prawa do dobrej administracji czy też wciąż budząca szereg wątpliwości problematyka zasad, na których opierać się powinna wykładnia przepisów prawa administracyjnego.

Rozważania ujęte w drugiej części monografii nawiązują do regulacji ustrojowych oraz wybranych instytucji ogólnych prawa administracyjnego, które ich autorzy wiążą bezpośrednio bądź pośrednio z kwestią służebności prawa administracyjnego. Odnaleźć można tu m.in. prze-myślenia na temat demokratyzmu i samorządności w prawie administracyjnym, zasad prawa administracyjnego, prawnych form działania administracji czy też służebnej roli prawa administracyjnego wobec każdej wspólnoty i każdego człowieka, w tym wobec człowieka kwalifikowanego szczególnymi potrzebami. W tej części pracy wyeksponowana została problematyka dobra jednostki i wspólnot w regulacjach digitalizacji naszego świata – w tym świata rozwijającej się e-administracji publicznej. Uwypuklono też znaczenie prawa administracyjnego dla zapewnienia cyberbezpieczeństwa państwa.

Trzecia część monografii obejmuje treści nawiązujące do różnorodnych aspektów służby człowiekowi na gruncie materialnego prawa administracyjnego. Ważne miejsce w tym fragmencie zajmują teksty odnoszące się do służby prawa administracyjnego w sferze stosunków zagospodarowania przestrzennego i prawa budowlanego. Równie interesujące są podjęte w tej części rozważania dotyczące poszukiwania dobra jednostki i wspólnoty na gruncie prawa farmaceutycznego, regulacji ochrony zabytków czy przepisów dotyczących chowania zmarłych. Ostatnia część publikacji ukazuje służebną funkcję procesowego prawa administracyjnego. Odnaleźć tu można myśl ogólną, sięgającą wartości fundamentalnych dla prawa proceduralnego, nie brak też jednak analizy szczegółowych rozwiązań prawnych, także tych, które pojawiają się

w prawie procesowym jako reakcja na dynamikę zmian otaczającej nas rzeczywistości trzeciej dekady XXI w.

Rozważania zawarte w niniejszej publikacji mają prowadzić do odpowiedzi na pytania o kształt, cele i funkcje współczesnego prawa administracyjnego. Nieustannie rozszerzający się zakres tego prawa, jego wysoki stopień szczegółowości oraz wewnętrzne zróżnicowanie czynią niemożliwe odniesienie się do wszystkich pytań i wątpliwości, jakie mogą się pojawić w zakresie problematyki wyznaczonej tytułem opracowania – niekiedy nawet tych fundamentalnych. Nadal aktualny jest np. dylemat, czy obowiązujące w Polsce prawo administracyjne jest bardziej prawem podmiotów administrowanych, czy może jednak wciąż w znacznej mierze prawem administracji publicznej. W tym kontekście aktualna jest też m.in. wątpliwość co do zasadności posługiwania się pojęciem podmiotów administrowanych²⁶. Być może nadszedł czas, by pojęcie to zastąpić bardziej adekwatnym w świetle aksjologii systemu prawa polskiego pojęciem beneficjenta bądź adresata działań administracji albo szerzej – adresata działań służby publicznej²⁷. Refleksja ujęta w monografii nie pozostawia jednak wątpliwości, że prawo administracyjne powinno być tworzone i stosowane w perspektywie administracji jako organizacji służby, a nie jedynie systemu zarządu. Tylko wówczas może być ono prawem służebnym względem jednostki i wspólnoty. Poprzez wyznaczanie celów, zadań, struktur, procedur, zasad i standardów funkcjonowania administracji publicznej, a także poprzez kształtowanie jednoznacznych reguł kontroli sądowoadministracyjnej prawo admini-

²⁶ Por. P. Gołaszewski, J. Jagielski, *Kryzys prawa administracyjnego a zmiana jego paradygmatu* [w:] *Kryzys prawa administracyjnego?*, red. D.R. Kijowski, P.J. Suwaj, t. I, *Jakość prawa administracyjnego*, red. D.R. Kijowski, A. Miruć, A. Suławko-Karetko, Warszawa 2012, s. 34, 37, 40, 42. Autorzy ci proponują zmianę perspektywy badawczej w obrębie nauki prawa administracyjnego – jako pożądane uznają odejście od modelu prezentacji prawa administracyjnego przez pryzmat pojęcia administracji publicznej na rzecz pokazania jednostki jako głównego beneficjenta – swoistej osi tego prawa.

²⁷ „Adresat” taki wchodziłby w relacje z ukierunkowanymi na dobro wspólne i uszanowanie godności człowieka podmiotami służby publicznej. Szerzej o zagadnieniu i kategorii służby publicznej pisał m.in. M. Zdyb, *Aksjologiczne dylematy służby publicznej* [w:] *Prawne i aksjologiczne aspekty służby publicznej*, red. K. Miaskowska-Daszkiewicz, M. Mazuryk, Lublin–Warszawa 2010, s. 129–147.

stracyjne stwarzać powinno przestrzeń i warunki dla służby sięgającej istoty dobra człowieka (jednostki) i wspólnot przez niego tworzonych.

Zofia Duniewska
Maria Karcz-Kaczmarek
Przemysław Wilczyński

Bibliografia

- Arystoteles, *Polityka*, przełożył, słowem wstępnym i komentarzem opatrzył L. Piotrowicz, Warszawa 2004
- Bąkowski T., *Administracyjnoprawna sytuacja jednostki w świetle zasady pomocniczości*, Warszawa 2007
- Bąkowski T., *Niedoskonałości legislacji administracyjnej (przykłady konsekwencje, źródła i poszukiwania sposobu sanacji)* [w:] *Prawo administracyjne dziś i jutro*, red. J. Jagielski, M. Wierzbowski, Warszawa 2018
- Bekrycht T., Leszczyński J., Łabieniec P., *Podstawy doktryny prawnej*, Warszawa 2021
- Bielecki L., *Władztwo administracyjne jako istotna cecha definicyjna administracji publicznej* [w:] *O prawie administracyjnym i administracji. Refleksje. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Małgorzacie Stahl*, red. B. Jaworska-Dębska, Z. Duniewska, M. Kasiński, E. Olejniczak-Szałowska, R. Michalska-Badziak, P. Korzeniowski, Łódź 2017
- Błaś A., *Jednostka wobec dyskrejonalnych uprawnień administracji publicznej* [w:] *Jednostka wobec działań administracji publicznej. Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Olszanica 21–23 maja 2001 r.*, red. E. Ura, Rzeszów 2001
- Boć J., *Z refleksji nad dobrem wspólnym* [w:] *Nowe problemy badawcze w teorii prawa administracyjnego*, red. J. Boć, A. Chajbowicz, Wrocław 2009
- Bogucka I., *Uwagi o pojmowaniu funkcji prawa* [w:] *Rozważania o państwie i prawie. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Nowackiemu*, Katowice 1993
- Bojanowski E., *Uwarunkowania dobrej administracji publicznej (kilka refleksji)* [w:] *Prawo administracyjne wobec współczesnych wyzwań. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Markowi Wierzbowskiemu*, red. J. Jagielski, D. Kijowski, M. Grzywacz, Warszawa 2018
- Cieślak Z., *Określenie prawa administracyjnego* [w:] *Prawo administracyjne*, red. Z. Niewiadomski, Warszawa 2011

- Dobkowski J., *Kategorie i pojęcia nauki prawa administracyjnego opisujące pozycję prawną jednostki wobec władzy publicznej* [w:] *Jednostka wobec działań administracji publicznej*, red. E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny, Rzeszów 2016
- Fuller L.L., *Anatomia prawa*, Lublin 1993
- Gołaszewski P., Jagielski J., *Kryzys prawa administracyjnego a zmiana jego paradygmatu* [w:] *Kryzys prawa administracyjnego?*, red. D.R. Kijowski, P.J. Suwaj, t. I, *Jakość prawa administracyjnego*, red. D.R. Kijowski, A. Miruć, A. Suławko-Karetko, Warszawa 2012
- Jagielski J., Gołaszewski P., *O problemach z prawem administracyjnym oraz niektórych węzłowych zagadnieniach tego prawa (kilka refleksji z teraźniejszej i przyszłej perspektywy)* [w:] *Prawo administracyjne dziś i jutro*, red. J. Jagielski, M. Wierzbowski, Warszawa 2018
- Lemańska J., *O potrzebie wprowadzania instrumentów prawnych łagodzących rygoryzm prawny bezwzględnie obowiązujących norm prawa administracyjnego* [w:] *Prawo administracyjne dziś i jutro*, red. J. Jagielski, M. Wierzbowski, Warszawa 2018
- Leoński Z., *Zmiany materialnego prawa administracyjnego w III RP a ochrona praw jednostki* [w:] *Materialne prawo administracyjne*, red. Z. Leoński, Warszawa 1997
- Lipowicz I., *Samorząd terytorialny XXI wieku*, Warszawa 2019
- Longchamps de Bérier F., *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, red. J. Boć, K. Nowacki, Wrocław 2001
- Majchrzak B., *Problem delimitacji regulacji administracyjnoprawnej w systemie prawa w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2015
- Pieprzny S., *Wybrane problemy ochrony bezpieczeństwa jednostki we współczesnym prawie administracyjnym* [w:] *Prawo administracyjne wobec współczesnych wyzwań. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Markowi Wierzbowskiemu*, red. J. Jagielski, D. Kijowski, M. Grzywacz, Warszawa 2018
- Puczek A., *Subiektywizm organu administracji publicznej w stosowaniu prawa administracyjnego* [w:] *Fenomen prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa Profesora Jana Zimmermanna*, red. W. Jakimowicz, M. Krawczyk, I. Niżnik-Dobosz, Warszawa 2019
- Stahl M., *Sprawiedliwość i zaufanie do władz publicznych w prawie administracyjnym – zagadnienia wprowadzające* [w:] *Sprawiedliwość i zaufanie do władz publicznych w prawie administracyjnym*, red. M. Stahl, M. Kasiński, K. Włazlak, Warszawa 2015
- Wartości w prawie administracyjnym*, red. J. Zimmermann, Warszawa 2015
- Wojtyczek K., *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999

Zdyb M., *Aksjologiczne dylematy służby publicznej* [w:] *Prawne i aksjologiczne aspekty służby publicznej*, red. K. Miaskowska-Daszkiewicz, M. Mazuryk, Lublin–Warszawa 2010

Zdyb M., *Dylematy ładu prawnego w kontekście inflacji i niektórych innych niedoskonałościach prawa administracyjnego* [w:] *Prawo administracyjne dziś i jutro*, red. J. Jagielski, M. Wierzbowski, Warszawa 2018

Zimmermann J., *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa 2013

Orzecznictwo

Wyrok TK z 18.12.2002 r., K 43/01, LEX nr 57105

Zofia Duniewska [ORCID: 0000-0003-1446-5039] – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji.

Maria Karcz-Kaczmarek [ORCID: 0000-0002-4786-4872] – doktor nauk prawnych, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji.

Przemysław Wilczyński [ORCID: 0000-0001-9678-4222] – doktor nauk prawnych, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji.